

Status og utfordringer i norsk barnehageforskning

Marit Alvestad Universitetet i Stavanger

Jan-Erik Johansson Høgskolen i Oslo

Thomas Moser Høgskolen i Vestfold

Frode Søbstad Dronning Mauds Minne Høgskole, Trondheim

I de siste årene er det blitt pekt på en rekke utfordringer for norsk barnehageforskning for eksempel i utredningen *Klar, Ferdig, Gå!* (Barne- og familiedepartementet, 2005). I denne artikkelen vil vi, som i 2004 var med på å danne det norske forskningsnettverket *Barnehageliv*, se på ulike sider ved norsk barnehageforskning.

Innledningsvis presenterer vi et tilbakeblikk på tidligere forskning på feltet, supplert med en omtale av en nyere studie av skandinavisk forskning på institusjoner for barn under seks år.

Deretter gjør vi et forsøk på å tegne et bilde av dagens norske barnehageforskning med et lite sideblikk til det som skjer internasjonalt.

Dette fører videre til en vurdering av forskningsbehovet i og for norske barnehager de nærmeste årene og vi drøfter også rammene for finansiering av denne forskningen og en diskusjon av behovet for kompetanseutvikling på feltet.

1. ET TILBAKEBLIKK PÅ BARNEHAGEFORSKNING I NORGE

Ved hjelp av foreliggende kunnskapsoversikter vil vi her prøve å sammanfatte noen trekk innen norsk barnehageforskning. På oppdrag av Barne- og familiedepartementet ga Anne Borge ut boken *Barnets verd og barnehagens verdier* (Borge, 1998), som også inneholdt bidrag av Rannveig Nordhagen og Frode Søbstad. Publikasjonen presenterte en oversikt over forskningsbasert kunnskap om barn, familier, barne-

hager og samfunn. Den er en av de første presentasjonene av norsk barnehageforskning, selv om hensikten ikke var å lage en fullstendig kunnskapsoversikt. Boken inneholder et kapittel som tar for seg forskning på barnehagens innhold fra midten av 1970-tallet til slutten av 1990-tallet, og gir en presentasjon av viktige undersøkelser i den tidlige fasen av norsk barnehageforskning. Noen av konklusjonene var at det fantes forskningsbasert kunnskap om statistiske forhold og anvendt levekårsforskning om barnefamilier, barnevernsforskning generelt – men ikke i relasjon til barnehage – samt om førskolelærerprofesjonens historiske utvikling og dagens yrkesrolle. Videre synes Borge (1998) at temaet barn- og ideologikunnskap om barn og familie – dog ikke barn og barnehager – barns språklige utvikling og spesialpedagogisk arbeid var dekket. Hun etterlyser forskning rettet mot de yngste barnas mentale, somatiske og sosiale helse, effekter av intervensjoner for barn samt relasjoner i familier og mellom familier og barnehager.

I en artikkel som ble utgitt året før Borges oversikt drøfter Frode Søbstad (1997) temavalg og metodebruk i hovedfagsoppgaver i barnehage- og førskolepedagogikk fra Høgskolen i Oslo og Dronning Mauds Minne i Trondheim. Artikkelen baserte seg på en analyse av de 76 første hovedfagsoppgavene som var levert på feltet i en 12-årsperiode. Det kunne blant annet vises at temaer som estetikk, lek, sosialt samspill og yrkesrolleproblematikk fenget mange. Flertallet av

hovedfagsstudentene valgte kvalitative metoder, kun en fjerdedel brukte kvantitative metoder, alene eller i kombinasjon med kvalitative tilnæringer (Søbstad, 1997). Analysen viste at mange førskolelærere som tok hovedfag gjennom sine prosjekter hadde tilført den tradisjonelt skoleorienterte norske pedagogikken ny kunnskap.

Lars Gulbrandsen, Jan-Erik Johansson og Randi Dyblie Nilsen (2002) presenterte den første store oversikten over norsk barnehageforskning på oppdrag fra Norges forskningsråd. Rapporten ga en oversikt over hva som var gjort av forskning på barnehager vesentlig i tidsrommet fra slutten av 1980-tallet og fram til 2002. Den viste ikke minst at det er mange hvite flekker og huller i kunnskapen om barnehager. Det ble bl.a. konstatert et stort behov for mer vitenskapelig kunnskap og det ble pekt på at de foreliggende forskningsarbeidene er få og at kvaliteten er varierende. Dette kommer til uttrykk ved at det er lite internasjonal publisering og manglende kvalitetskontroll av forskningsarbeidene. På enkelte områder representerer doktorarbeider den vesentligste forskningsinnsatsen. Mangelen på tverrfaglige reelle og virtuelle møteplasser for forskere fremheves. Det er også verdt å merke seg at forfatterne henviser til nye utfordringer og problemstillinger på grunn av at barnehagen kommer til å bli et tilbud for alle barn, og ikke bare et selektivt tilbud for noen få. Rapporten inneholdt en rekke anbefalinger om hva det burde satses på for å få styrket forskningen på feltet. I første del ble det pekt på at man bl.a. på grunn av tidspress konsentrerte seg om litteratur fra 1990-tallet, man valgte bort lærebøker, generell litteratur, teoretiske verk og de fleste hovedfagsoppgavene som var gjort på barnehagefeltet. I rapporten ble det gjort klart at disse avgrensningene kan diskuteres. Det er ikke vanskelig å akseptere at man måtte begrense arbeidet, men mye av den tidligere forskningen, og ikke minst ulike typer rapporter fra høgskolemiljøene ble ekskludert i oversikten.

Ole Fredrik Lillemyr (2005) ajourførte og utdypet denne kunnskapsoversikten, men det var likevel behov for en mer fullstendig og nyere kunnskapsstatus som grunnlag for strategiske valg i forhold til framtidig norsk barnehageforskning.

Den siste kunnskapsoversikten er utarbeidet 2008 på oppdrag av Kunnskapsdepartementet av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapporten *Kvalitet og inn-*

hold i norske barnehager: En kunnskapsoversikt ble skrevet av Elin Borg, Inger-Hege Kristiansen og Elisabeth Backe-Hansen (2008). I rapporten konkluderes det at noen av de kunnskapshullene som Gulbrandsen, Johansson og Nilsen (2002) konstaterte, er begynt å fylles. Likevel er behovet for mer forskning fortsatt stort. Denne oversikten viser bl.a. at barneperspektivene i de siste årene er kommet tydeligere fram, og at de ansattes perspektiver på barnehagen i større grad er dokumentert. Kvalitet i barnehagen og barns medvirkning er mer framtrædende i norsk barnehageforskning i nyere tid. Ann Merete Otterstad og Brit Norbrønd (2008) har dog kritisert rapporten for et manglende flerkulturelt perspektiv.

Selv om det i de aller siste årene, både ved universiteter og høyskoler er blitt utviklet bedre rapporteringssystemer for FoU-virksomheten, er det fortsatt behov for enda bedre former for rapportering. Til enhver tid bør det være tilgang til en oppdatert oversikt over hva som skjer av forskning på barnehagefeltet. En slik oversikt burde til en viss utstrekning også inneholde noe av den internasjonale og særlig den nordiske forskningen. Peder Haug (2003) har for eksempel laget en oversikt om forskning og vurdering i den svenske førskolen som har relevans for den norske situasjonen.

Men det er også nødvendig å stille spørsmål om hvor relevant utenlandsk forskning er for norske forhold. Begrunnelsene for en skepsis ligger i flere forhold: I utlandet er det utdannings-systemer som er annerledes bygd opp, det er andre strukturer og begreper samt andre kulturer med andre verdier og prioriteringer. Det gjør at vi må vurdere utenlandsk forskning kritisk og ikke betrakte alle data derfra som gyldige i en norsk og nordisk sammenheng. Dette er en grunn til at vi her velger å konsentrere oss om norsk og nordisk forskning.

Skandinavisk barnehageforskning. En skandinavisk forskergruppe bestående av syv personer kartla og systematiserte forskning knyttet til institusjoner for barn under 6 år i Danmark, Norge og Sverige for året 2006. Deres rapport (Nordenbo, m.fl., 2008) viste bl.a. at 75% av de skandinaviske studiene hadde fokus på personalet, 30% på barna, 21% på foreldrene og 17% på fagfolk og politikere i institusjonenes omgivelser. Summen på disse verdiene er over 100 prosent, fordi noen studier hadde fokus på flere av gruppene samtidig. Det er verdt å merke seg at bare tre av de 52 studiene som ble analysert,

hadde utelukkende fokus på barn. Særlig var det få undersøkelser av de yngste i barnehagene. Sentrale temaer i barnehagestudiene var lek, læring og omsorg, sosiale forskjeller, pedagogenes faglige utvikling, og forholdet til foreldrene. Denne systematiske kartleggingen av skandinavisk barnehageforskning fortsetter, og for tiden arbeides det med en oversikt for 2007 som nettopp er publisert (Nordenbo, m.fl., 2009). Det forsøkes også å få finansiering for å gjennomføre en analyse for årene 2000–2005. Resultatene skal etter hvert bli tilgjengelig i en åpen database på engelsk og vil dermed for første gang skape tilgang til skandinavisk barnehageforskning for det internasjonale forskningssamfunn.

2. AKTUELL NORSK BARNEHAGEFORSKNING

Som regel er det vanskelig å få full oversikt over pågående forskning på et område. I dette avsnittet vil vi likevel forsøke å gi et overblikk over aktuelle og nylig avsluttede forskningsprosjekter rettet mot barnehagen i Norge. I vårt forsøk på å få en best mulig oversikt over forskningsprosjekter bygget vi på tre typer kilder.

For det første har vi brukt oversikten *Tildelte prosjekter knyttet til barnehagefeltet* per 19. august 2008 som er presentert på hjemmesidene til Norges forskningsråd samt den generelle prosjektoversikten på samme hjemmeside.

For det andre baserer vi oss på søk i de nasjonale databasene BIBSYS og FORSKDOK samt søk på Internett generelt. Også kunnskap om prosjekter som vi har fått gjennom vårt nettverksarbeid og faglige kontakter med ulike miljøer inngår her.

For det tredje kartla vi programmet og abstrakter fra konferansen *FoU i praksis* i Trondheim 2008 og for *18th Annual Conference of the European Early Childhood Education Research Association (EECERA): Reconsidering the Basics in Early Childhood Education*. De cirka 650 deltagere kom fra hele verden, og rundt en femtedel av deltakerne var norske. Blant vel 400 presentasjoner var det gledelig mange norske bidrag. Dette viser at det er stor interesse for barnehageforskning og et sterkt stigende antall norske barnehageforskere ønsker å delta på den internasjonale arenaen.

Utvalg av studier. I denne artikkelen er det selvsagt ikke mulig å presentere alle pågående norske prosjekter i det omfang de fortjener. Prosjektutvalget er sannsynligvis heller ikke

fullstendig, og vi kan ikke påberope oss representativitet i utvalget av de mindre prosjektene. Vi arbeider med bakgrunn i de kunnskapsoversikter som vi har beskrevet i forrige avsnitt.

Når det gjelder strukturen av den følgende presentasjon av studier, henviser vi innledningsvis til noen *doktoravhandlinger* som er publisert senere år. Avhandlinger er tradisjonelt en vesentlig del av norsk barnehageforskning. Disse har vi funnet gjennom biblioteksbasen BIBSYS som inneholder all norsk vitenskapelig litteratur.

Deretter presenteres prosjekter finansiert gjennom Norges forskningsråds *Velferdsprogram* og *Strategiske prosjekter i pedagogikk*. Her har vi gått ut fra forskningsrådets informasjon.

I den tredje delen fremstilles de 11 prosjektene som finansieres gjennom forskningsrådets program *Praksisrettet FoU for barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning*. Også her er forskningsrådet kilden.

Den fjerde gruppen er større prosjekter finansiert av andre aktører enn forskningsrådet. Disse prosjektene har vi funnet frem til blant annet gjennom søk på Internett.

I den femte og siste delen nevnes prosjekter, ofte mindre lokale studier, som er presentert i forbindelse med konferansen *FoU i praksis* 2008 i Trondheim og *EECERA*-konferansen 2008 i Stavanger.

Senere i teksten har vi eksemplifisert med noen mindre studier, grunnet i informasjon fra respektive høyskole eller universitet.

2.1 Aktuelle doktoravhandlinger

Som Gulbrandsen, Johansson og Nilsen (2002) allerede påpekte foregår mye av norsk forskning på barnehagesektoren i form av doktoravhandlinger. Disse arbeidene vil også i fremtiden frambringe viktige funn om norsk barnehage og har allerede bidratt med svært aktuell kunnskap. I den forbindelse kan det henvises til nyeste forskningsbidrag som for eksempel Liv Gjems (2006) studier av barns læring gjennom fortelling i barnehagen, Anne Greves (2007) avhandling som undersøker vennskap mellom små barn i barnehagen, og Elin Ødegaards (2007) undersøkelse av barns meningsskaping i barnehagen gjennom barns og voksnes samtalefortellinger. Torill Strand (2007) fokuserte på barnehagepedagogikkens epistemologi ved å studere den norske barnehagepedagogikkens grunnlag og gyldighetsnormer. Solveig Østrem (2008) disputerte med en avhandling om barns subjektivitet og likeverd som rettet seg mot barnehagens pe-

dagogiske innhold og etiske forankring. Marianne Storjords (2008) studerte barnehagebarns kulturelle liv i en samisk kontekst, og Else Foss (2009) har i sin avhandling fokusert voksnes væremåte i forhold til barn i barnehagen.

De nyeste doktoravhandlingene viser både en empirisk forankring i barnehagens virkelighet og en teoretisk drøfting av grunnleggende filosofiske, etiske og pedagogiske spørsmål som også kan sees som bidrag av allmenn pedagogisk betydning. Doktoravhandlingene vil også i en overskuelig framtid være viktige kilder for forskningsbasert kunnskap som lever opp til høye vitenskapelige kvalitetskrav. Således er det en oppløftende utvikling at det i nyeste tid har vært en betydelig økning av antall doktorgradsstipendiater som forsker på barnehage. FoU-prioriteringer i høgskolesektoren er en vesentlig årsak til denne utviklingen.

2.2 Forskningsrådets velferdsprogram og strategiske prosjekter i pedagogikk

Kunnskapsstatusen fra 2002 (Gulbrandsen, Johansson & Nilsen, 2002) resulterte i at Norges forskningsråd utlyste 10 millioner kroner til barnehageforskning for perioden 2003–2008 gjennom programmet for Velferdsforskning. Disse midlene gikk til *Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet* (NTNU) i Trondheim og etter hvert også til et samarbeidsprosjekt mellom to miljøer i Oslo.

Prosjektet *Institusjonaliseringen av barns liv i det moderne velferdssamfunnet* (2003–2008) er nettopp sluttført og avsluttes med en konferanse i Trondheim i april 2009. Norsk senter for barneforskning og Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU (i Trondheim) fikk finansiert dette prosjektet som omfatter fem delprosjekter: (1) Fleksible arbeidskulturer og foreldres tidskonflikter (Berit Brandth og Elin Kvannd). (2) Fleksibilitet, kvalitet og brukertilpassning: Barnehagepolitikk og barn som deltakere i barnehagen (Anne Trine Kjørholt). (3) Velferdsstatens småbarnspolitikk: Ved et veiskille? En historisk-komparativ undersøkelse av Norge, Sverige og Tyskland (Tora Korsvold). (4) "Naturlige barndommer" i norske barnehager (Randi Dyblie Nilsen). (5) Institusjonalisering i lys av en generasjonskontekst (Jens Qvortrup). Viktige resultater i forbindelse med det tredje delprosjekt er presentert i Tora Korsvolds bok *Barn og barndom i velferdsstatens småbarnspolitikk* (2008) som omhandler barnehagetilbud i Norge, Sverige og Tyskland fra avslutningen av an-

dre verdenskrig og fram til år 2000. Dette forskningsprogrammet er nå i avslutningsfasen og vi kan se fram til flere rapporter fra disse prosjektene.

Det longitudinelle prosjektet *Barns omsorgskarrierer*, er et samarbeid mellom Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ved Lars Gulbrandsen, Agnes Andenæs og stipendiatene Kari Stefanson og Gunhild Farstad. Ellen Os er stipendiat og arbeider sammen med Brit Eide og Nina Winger ved Høgskolen i Oslo. Forskerne ser på barnehagen som ledd i en omsorgskjede opp til treårsalder og vil bidra til langsiktig kunnskapsutvikling innen barnehage- og barneomsorgsforskning. Prosjektet har to empiriske tyngdepunkter. For det første en kartlegging av omsorgskarrierer for et strategisk utvalg barn. Her undersøker NOVA foreldrenes valg av omsorgstilbud for barn under tre år gjennom en longitudinell studie. Målet er å få vite hvordan foreldre organiserer omsorgen for barna sine i samspill med andre omsorgsgivere, arbeidslivet og barna selv og hva slags dagligliv de små barna får, som en konsekvens av foreldrenes valg av omsorgsordning (f.eks. Farstad & Stefansen, 2007). NOVAs delprosjekt bygger på et empirisk materiale, der cirka 50 småbarnsfamilier er representert. For det andre sikter man til en beskrivelse av dagligliv og kvalitet i et bredt spekter av barnehager. Forskergruppen fra Høgskolen i Oslo studerer hverdagslivet i barnehagen for barn opp til tre års alder. Gjennom en mikroetnografisk tilnærming lar man de små barna lede seg gjennom dagliglivet, og gjennom videoobservasjoner og feltnotater søker de dokumentere mer om barns preferanser og perspektiver. Ni barnehager i ulike bydeler i storbyen, og i kommuner i østlandsområdet, inngår i undersøkelsen. Målet er å identifisere hvordan hverdagsliv i barnehagen kommer til uttrykk i alminnelige situasjoner og gjøremål i løpet av barnehagedagen (Johansson & Winger, 2007). Dagens struktur, aktiviteter og relasjoner står i sentrum. Det er knyttet flere metodologiske og etiske utfordringer til forskning i små barns hverdagsliv, noe som vises stor oppmerksomhet i dette prosjektet (Winger, 2007).

Ved Høgskolen i Oslo gjennomføres også prosjekt *Barnehagen som arena for pedagogisk forskning* (2007–2010) under ledelse av Jan-Erik Johansson. Det er del av Norges forskningsråds satsing *Institusjonsforankrede strategiske prosjekter i pedagogikk* (PedISP). Prosjektet er todelt. Det ene delprosjektet er en oppføl-

ging av prosjektet *Barns omsorgskarrierer*. Her rettes oppmerksomheten mot tre hovedmomenter. For det første siktes det mot å etablere en kunnskapsoversikt over europeisk forskning om de yngste barnehagebarnas situasjon. Videre rettes fokus mot forskningsmetodologiske utfordringer relatert til å studere hverdagslivet i barnehagen med vekt på spørsmål relatert til medvirkning og barns perspektiver. Videre gjennomfører Anne Greve et postdoc-prosjekt om små barns vennskap, som en videreutvikling av hennes doktorgradsavhandling.

Det andre delprosjektet bygger på forskning innen forskningsgruppen *Arena for flerkulturell kompetanse* (Otterstad, 2008). Det fokuserer på konsekvenser av flerkulturell pedagogikk i førskolelærerutdanningen, samt diskurser om læring, kunnskap og vitenskap innen flerkulturell pedagogikk. Ansvarlig for dette delprosjektet er professor Jeanette Rhedding-Jones. Forøvrig deltar Marcela Bustos (PhD-stipendiat), Ann-Merete Otterstad, Mette Tollefsrud m.fl.

Jeanette Rhedding-Jones arbeidet i 2002–2004 med prosjektet *Gender, complexity and diversity in pedagogical institutions for children aged 0–10*, som var en del av Norges forskningsråds program for kvinne- og kjønnsforskning. I prosjektet deltok også Nina Rossholt og Pål Dingstad.

2.3 *Praksisrettet FoU for barnehage, grunnopplæring og lærerutdanning*

Når det gjelder dette programmet fra Norges forskningsråd (NFR), fant vi 12 prosjekter som fikk tildelt midler og som er direkte rettet mot barnehagen.

For det første er det et prosjekt om *medvirkning i barnehagen*, ledet av Berit Bae ved Høgskolen i Oslo der bl.a. Toril Sverdrup og Anne Myrstad fra Høgskolen i Tromsø er med. De samarbeider med Berit Grindland og Nina Johannesen (Universitetet i Stavanger), Anne Tove Fennefoss og Kirsten Jansen (Universitetet i Agder, Kristiansand), Ninni Sandvik (Høgskolen i Østfold, Halden). Flere av deltakerne er doktorgradstipendiater. Begrepet 'medvirkning' er ikke entydig faglig og vitenskapelig forankret, og en av oppgavene til forskergruppen blir å drøfte kritisk hva begrepet kan innebære. I prosjektet har man fokus på de yngste barna i barnehagen og man ønsker å se hvordan medvirkning praktiseres i forhold til denne aldersgruppen. Ethiske og metodologiske problemstillinger står sentralt i prosjektet. Siden barns medvirkning nå er lov-

festet i den nye barnehageloven, og siden mange barnehager aktivt har arbeidet med temaet medvirkning i de siste årene, er dette etter vår vurdering et av de viktigste prosjektene som pågår på barnehagesektoren i dag. Prosjektet har også en hjemmeside (www.medvirkning.no).

Et annet NFR-prosjekt er Thor Ola Engens undersøkelse av *flerkulturelle barnehager i rurale strøk*, der bl.a. Tove Skoug og flere kolleger ved Høgskolen i Hedmark (Hamar) undersøker hvordan barnehager jobber med barn fra ulike kulturer i små barnehager på landsbygda. I en omtale av prosjektet framholder Engen at mens nærmere 19% av barnehagebarna i Oslo er minoritetspråklige, er denne andelen vel 3% i Hedmark og Oppland. Det er dermed helt andre forutsetninger i en barnehage på landsbygda som har ansvar for et eller noen få barn fra en annen kultur, enn store grupper minoritetspråklige barn i de store byene på Østlandet. En antagelse som en kan ha på forhånd, er at det i mange av de små barnehagene er stor velvilje, men liten kompetanse i flerkulturell pedagogikk. En viktig oppgave i dette prosjektet blir derfor å vise hvordan en kan arbeide aktivt og godt med språket i forhold til barn med en annen kulturell bakgrunn enn flertallet av barna i barnehagen.

Et tredje NFR-prosjekt foregår ved Høgskolen i Vestfold (Tønsberg). Det ledes av Liv Gjems og setter fokus på *utvikling av språket og på språk som en grunnleggende ferdighet*. Særlig oppmerksomhet rettes mot hvordan voksne inviterer barn til språklig aktivitet, som f.eks. å fortelle, forklare eller beskrive. En antagelse er at de voksnes samtalepraksis er svært betydningsfull for utvikling av barns språk og deres læring forøvrig. Foreldrenes sentrale rolle inngår i dette prosjektet. Man ønsker også å finne eksempler på de gode samtalene som kan inspirere de som arbeider i barnehagen. Dette prosjektet kan åpne til en mer program- eller skoleorientert tenkning i forbindelse med barnehagens viktige bidrag til å stimulere og utvikle barns språklige kompetanse.

Det fjerde prosjektet er ledet av Knut Steinar Engelsen ved Høgskulen Stord/Haugesund. I dette prosjektet tar de for seg *læring av IKT, og digitale objekters plass i barnehagen*. Det er i dag stor interesse for bruk av IKT i barnehagen, men fortsatt lite kunnskap om hvordan digitale verktøy griper inn i barnehagens virksomhet. Et viktig unntak er Nina Bølgans, ved Høgskolen i Oslo, siste bok (2008) som gir en første oversikt

over kunnskap og erfaring knyttet til barnehagen som digital arena. I prosjektet spørres det om hvordan IKT påvirker barns språklige og sosiale dannelse. Hvilken rolle har de voksne i den tiltagende bruken av dataspill i barnehagen? Hva slags type lek forekommer ved hjelp av, eller med inspirasjon fra, IKT? Det synes særdeles viktig å få forskningsbaserte svar på slike problemstillinger. I et medie- og datastyrt samfunn er det nødvendig å vite hvordan digitale verktøy allerede brukes i barnehagen og hvordan disse kan bidra til å realisere barnehagens helhetlige pedagogiske mandat.

Et femte prosjekt, *Barnehagens møte med barn og familier som opplever samlivsbrudd*, gjennomføres ved Universitetet i Stavanger. Ingunn Størksen arbeider sammen med Arlene Thorsen og Edvin Bru med å se nærmere på hvordan barnehagetilbudet kan tilrettelegges for å ivareta særlige behov hos ulike barn og familier som opplever samlivsbrudd. Når nær halvparten av norske familier erfarer dette, er det klart at bl.a. barnehagen bør kunne yte profesjonell bistand med hensyn til barn som gjennomlever familiekriser. Dette er et godt eksempel på prosjekter som setter søkelyset på barnehagens ansvar i en større sosial sammenheng.

Prosjektene representerer viktig forskning som nå pågår med midler fra Norges forskningsråd. Alt i alt viser tildelingene fra forskningsrådet stor tematisk og geografisk bredde når det gjelder tildeling av forskningsmidler. Det er positivt med tanke på større bredde i norsk barnehageforskning.

Et tydelig profesjonsrettet perspektiv kommer til uttrykk i prosjektet *Meistring av førskolelærarrolla i eit arbeidsfelt med lekmannspreg* som gjennomføres ved Høgskulen i Volda. Hovedproblemstillingen i prosjektet er om høgskolene utdanner førskolelærere på en måte som forbereder dem til å takle en hverdag i barnehagen. Et sentralt spørsmål gjelder for eksempel hvordan førskolelærerne forstår og mestrer yrket sitt. Tidsbruken av førskolelærere og assistenter i barnehagen inngår også som et sentralt aspekt. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med prosjektet *Nyutdannede læreres mestring av yrket* ved Senter for profesjonsstudier (SPS), Høgskolen i Oslo. Gjennom dette samarbeidet får man tilgang til SPS database StudData, som inneholder relevant informasjon om førskolelærerstuderenter. I prosjektet er det tenkt å bruke en survey som retter seg mot førskolelærere og assistenter i barnehagen samt registerdata fra Statis-

tisk Sentralbyrå for å analysere førskolelærernes yrkeskarriere. Ut over det inngår observasjon og intervju i et utvalg barnehager.

Ved Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen arbeides det med prosjektet *Styringsutfordringer, organisering og ledelse i barnehagesektoren* som skal bidra til kunnskapsoppbygging på et tematisk område som det hittil er forsket lite på. Med utgangspunkt i antakelsen om at barnehagestyrerne har liten erfaring og formell kompetanse i ledelse inngår også produksjonen av en lærebok om ledelse som er basert på forskningsbasert kunnskap fra norske barnehager. I et utvalg bestående av 10 barnehager ønsker man i prosjektet å finne svar på spørsmål som: I hvilken grad fører endrede rammebetingelser til nye lederroller i barnehagen? Hvordan prioriterer lederen mellom administrasjon, personal, pedagogikk og strategi? Hva gjøres med hensyn til profilering, i en tid da barnehagene er kommet i en konkurransesituasjon? Hvilke utfordringer oppstår i samarbeid med kommunale tjenester som skole, barnevern, helsestasjon og pedagogisk-psykologisk tjeneste? Hvordan evner og ønsker kommunene å prege den daglige virksomheten i barnehagene.

Ved Høgskolen i Finnmark (Alta) finansieres prosjektet *Mange måter å være norsk på* som skal undersøke hvilken kompetanse som finnes på språkopplæring i barnehagene og i førskolelærerutdanningene i Finnmark. Studien fokuserer spesielt på minoritetsbarn i Finnmark og på barn med russiske foreldre. Opplæring og inkludering i barnehagen blir sett i relasjon til overgangen til skolen, der det samarbeides også med et tilsvarende prosjekt i *FoU i praksis* som er rettet mot skolen. I en tverrfaglig tilnærming mellom pedagoger og språkforskere skal den språklige og kulturelle situasjonen for de flerspråklige barna kartlegges. Ved siden av en spørreskjemaundersøkelse rettet mot styrere i alle barnehager i Finnmark inngår også et feltarbeid i 5–7 barnehager i Alta, Porsanger og Sør-Varanger.

I siste utlysning av midler fra programmet *FoU i Praksis* ble det spesielt etterlyst prosjekter om barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen. Det finansielt største av disse prosjektene er *Barnehagen i endring: Inkludering i praksis* ved Norsk senter for barneforskning i Trondheim. Her vil man undersøke hvilke utfordringer barnehagene møter i forbindelse med inkludering av barn som ikke faller inn under det som kan betegnes som majoritetsgruppen: Barn med særskilte behov, barn med nedsatt funksjonsevne,

og barn med minoritetsspråklig bakgrunn. I første av i alt tre delprosjekter kartlegges foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne i en nasjonal kartleggingsundersøkelse, og på grunnlag av resultatene vil det bli valgt ut en barnehage som tilsynelatende lykkes med en inkluderende praksis. Prosesser som har ført til en vellykket praksis skal undersøkes i denne institusjonen. I det andre delprosjektet, en intervjustudie, analyseres førskolelærerens fokus på barn med særskilte behov og barnehagens praksis i historisk perspektiv. Det tredje delprosjektet er en feltstudie i institusjoner med ulike tilnærminger til kulturelt mangfold og minoritetsspråklige barn.

Norsk senter for barneforskning i Trondheim har fått innvilget ytterligere et prosjekt, *Barn med nedsatt funksjonsevne: Praksis og verdier i barnehagen*, hvor det skal undersøkes hvilke eksplisitte eller implisitte verdier og kunnskapsmodeller som finnes i førskolelæreres kategoriseringer og praksis. Gjennom feltarbeid og intervjuer med ansatte i fire barnehager skal det frembringes dyptgående kunnskap om inkludering og eventuell segregering av barn i barnehagen.

Skådalen kompetansesenter i Oslo vil utvikle ny kunnskap om hvordan det arbeides med skriftspråklige aktiviteter i barnehagen og det første året på skolen gjennom prosjektet *Veien inn i skriftspråket for barn med hørselshemming: Muligheter for læring gjennom samhandling i barnehage og skole*. Problemstillingen er å undersøke hvordan det legges til rette for at hørselshemmede barn kan delta i språklig samhandling og utforskning.

Ved Høgskolen i Østfold (Halden) skal man undersøke situasjonen til barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen i prosjektet *Barnehagens arbeid for inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne i et profesjonsperspektiv*. Barnehagepersonalets forståelse av inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne og hvordan de tilrettelegger for disse barna er det sentrale temaet i denne studien. To delprosjekter inngår. For det første en kartleggingsundersøkelse blant fagpersonalet ved alle barnehagene i Fredrikstad og Sarpsborg som skal lede fram til en kunnskapsstatus om problemstillinger i forhold til barn med nedsatt funksjonsevne. Videre skal en spørreundersøkelse i et utvalg barnehager i to kommuner gi ny viten om hvordan barnehagene forsøker å hjelpe og inkludere barn med nedsatt funksjonsevne og hvordan det forsøkes å utvikle og realisere et inkluderende barnehagemiljø. Det

andre delprosjektet er en etnografisk studie i fire barnehager som fokuserer på omsorg knyttet til lek og læring. Man er spesielt interessert i fagpersonalets forståelse av begrepet, og hvordan omsorgen fremtrer med hensyn til et mangfold av barn og deres behov.

I prosjektet *Samarbeid for barnets helhetlige utbytte: Barnehagebarn med nedsatt funksjonsevne* vil man ved Universitetet i Agder (Kristiansand) undersøke i hvilken grad et tett samarbeid mellom familie, barnehage og det offentlige hjelpeapparatet blir realisert i praksis. Foreliggende erfaringer skal kartlegges, og på grunnlag av funnene vil man presentere suksesshistorier. Seks barn, som har en individuell plan på grunn av langsiktig behov for hjelp og koordinerte tjenester, skal følges opp tett gjennom et år. Ved siden av barnet og dets foreldre inngår barnehagepersonalet og hjelpeapparatet i undersøkelsen som benytter seg av individuelle intervjuer, fokusgruppeintervjuer og observasjoner.

2.4 Større forskningsprosjekter finansiert av andre enn Norges forskningsråd

Kunnskapsdepartementet finansierer prosjektet *Språkvansker hos barn: Forløp og årsaker* som gjennomføres av Nasjonalt folkehelseinstitutt. I dette prosjektet kartlegges utbredelsen av språkvansker, og det arbeides mot å identifisere tidlige tegn og risikofaktorer for denne typen vansker. Forebyggende eller modifierende faktorer, deriblant mulige effekter av forskjellige omsorgsformer og kvaliteten på tilbudene inngår også i studien. Prosjektet bygger på data fra den nasjonale *Mor og Barn undersøkelsen* som følger 100 000 mødre gjennom svangerskap, fødsel og fram til barnet er tre år gammelt. I dette prosjektet følges barna opp i femårsalderen, altså et år før skolestart, og ved åtteårsalderen for å vurdere hvilke barn som får lese- og læringsvansker. Et spørreskjema rettet mot barnehagene vil inngå i undersøkelsen og skal kartlegge språkfremmende faktorer i barnehagene.

Kunnskapsdepartementet står også for finansieringen av et evalueringsoppdrag når det gjelder evaluering av implementeringen av rammeplanen. Høgskolen i Vestfold (Tønsberg) har i 2008 evaluert implementeringen av *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2006). Prosjektleder Solveig Østrem og hennes kolleger ser på hvordan planen blir fortolket på ulike forvaltningsnivåer i barnehagesektoren og hvordan ulike aktører forvalter sitt ansvar. I evalueringen inngår en

analyse av hvilke strategier som brukes og hvilke aspekter ved rammeplanen som vektlegges i implementeringsarbeidet. De undersøker også hvordan planen erfarer av barn, foreldre og barnehageansatte. Man kan forvente resultater som er av betydning for blant annet profesjonsutdanning samt etter- og videreutdanning av personalet. Videre vil denne undersøkelsen kunne bidra til å identifisere aktuelle forskningsbehov med utgangspunkt i barnehagespesifikke pedagogiske og didaktiske perspektiver. Resultatene vil bli offentliggjort i mars 2009.

Det lærende barnet: En tverrfaglig studie om barns utvikling finansieres av Stavanger kommune og gjennomføres av forskere ved Universitetet i Stavanger. Prosjektet er en longitudinell studie som skal bidra til økt kunnskap om barns utvikling fra 2½ til 10 år på områdene språk, matematikk, motorikk og sosial kompetanse i førskolealder samt lesing, skriving og regning i skolealder. Også sammenhengen mellom disse utviklingsområdene vil bli analysert. Forhold som påvirker tilegnelsen av grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning skal identifiseres til et tidlig tidspunkt. Hensikten er å få et kunnskapsbasert grunnlag for å oppdage barn som er i fare for å utvikle læringsproblemer tidligst mulig. Det planlegges å kartlegge barnas ferdigheter når barna er 2½, 4½, 7½ og 9½ år, kartlegging og observasjon foretas av personalet i barnehagene og skolene. Omtrent 20 000 barn kommer til å delta i denne undersøkelsen som i dag inkluderer 80 barnehager.

Psykologisk institutt ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet satt i januar 2007 i gang prosjektet *Tidlig trygg i Trondheim* som er finansiert av Trondheim kommune. Denne longitudinelle studien undersøker førskolebarns utvikling og psykiske helse fra fireårsalderen. Styrker og svakheter i utviklingen av to årskull med fireåringer, tilsvarende omtrent 4 000 barn, vurderes av foreldrene ved hjelp av spørreskjema. Tusen av disse 4-åringene trekkes så ut for nærmere undersøkelser både hjemme og ved NTNU. I denne gruppen kartlegges det forekomst av sosiale og følelsesmessige vansker, og barna følges også opp i sine barnehager ved å undersøke grunnleggende trekk ved institusjonens personale og organisering samt den pedagogiske og psykososiale tilnærmingen i arbeidet med barna. Personalets forhold til hvert enkelt barn studeres og foreldrene skal bidra med en oversikt over barnets barnehagehistorikk. Barnas utvikling følges opp ved hjelp av nye under-

søkelser ved skolestart deretter hvert annet år til slutten av ungdomsskolen.

Den longitudinelle studien *Barns sosiale utvikling* gjennomføres av *Atferdssenteret*, en forskningsinstitusjon eid av Universitetet i Oslo. Atferdssenteret finansieres i fellesskap av Barne- og likestillingsdepartementet, Helse- og sosialdepartementet gjennom Sosial- og helsedirektoratet og av Kunnskapsdepartementet gjennom Utdanningsdirektoratet. Prosjektets overordnede mål er å fremskaffe kunnskap om utvikling av sosial kompetanse og atferdsproblemer blant barn i Norge. Det fokuseres på barns individuelle sosiale utviklingsprosesser fra spedbarnsalderen av. Også samspillet mellom barnet, familien og omgivelsene inngår i undersøkelsen. Hensikten er å få bedre kunnskap som et grunnlag for å iverksette gode og målrettede tiltak både i familien, nærmiljøet og skolen. I alt 1 300 familier med barn i fem måneders alder blir invitert til å delta i prosjektet. Familiene er bosatt i Drammen, Porsgrunn, Tinn, Bamble og Skien. Disse kommunene er valgt ut fordi de representerer bredden i den norske befolkningen. I studien vil man bl.a. ser nærmere på forskjeller mellom gutters og jenters utvikling. Målet er at 750 familier med jentebabyer skal være blant de 1 300 deltakende familiene. I oktober 2008 er det 1 055 barn som deltar i prosjektet. Det er foreløpig 564 gutter og 491 jenter. Høgskolen i Vestfold samarbeider med Atferdssenteret om barnehageundersøkelsen som belyser forhold ved de cirka 120 prosjektbarnehagene som muligens kan ha betydning for barns sosiale utvikling. Et av målene med barnehagedelen av studien er også å utvikle indikatorer for kvalitet.

2.5 Studier presentert på konferansen FoU i praksis 2008 i Trondheim, og EECERA annual Conference i Stavanger 2008

Det er arbeidskrevende å finne frem til samtlige studier som *ikke* finansieres av de større aktørene på feltet. Vi har derfor valgt å gå igjennom presentasjoner på konferansen *FoU i praksis* i Trondheim i 2008, for å prøve å gi noen eksempler fra gruppen av frittstående studier. Konferansen var den sjettede i rekken og ble arrangert av lærerutdanningsinstitusjoner i Midt-Norge, og støttet av Kunnskapsdepartementet. Lærerutdannere fra hele Norge, men også fra andre nordiske land, deltok med innlegg. Programmet viser at av i alt 136 presentasjoner hadde rundt regnet en tredjedel av innleggene på konferansen fokus på barnehagen. Til sammen gir disse inn-

leggene et interessant inntrykk av aktuelle temaer i norsk barnehageforskning i dag. I det følgende presenterer vi kun noen eksempler på prosjekter som *ikke* finansieres av Norges forskningsråd for å gi et bilde av den variasjon som finnes.

Et prosjekt som kan trekkes fram er det Olav B. Lysklett og Kari Emilsen ved Dronning Mauds Minne i Trondheim, presenterte. Sammen med flere kolleger har de i flere år studert *naturbarnehager*, og presentert flere artikler og rapporter. På konferansen i april 2008 presenterte de resultater om motivasjon blant menn og kvinner for arbeid i natur og friluftsbarnhager. Det kan se ut som det er kjønnsforskjeller her, der mannlige ansatte er mest opptatt av å arbeide ute i naturen for sin egen del, mens kvinnelige ansatte er mest opptatt av å la barn få naturopplevelser.

Et annet prosjekt er ledet av Merete Moe, også fra Dronning Mauds Minne. Hun arbeider med en doktorgrad om *barnehagen som lærende organisasjon*, med fokus på langtidsfriskhet og trivsel. I presentasjonen ble bl.a. humor og glede drøftet som faktorer for langtidsfriskhet og trivsel blant ansatte i barnehagen.

Et tredje prosjekt ved Dronning Mauds Minne gjennomføres av Marit Holm Hopperstad og Marit Semundseth som har studert *de eldste barnas skriving i barnehagen*. Her har samspillet gjennom dialoger knyttet til skrivingen en viktig funksjon.

Et fjerde prosjekt kommer fra Høgskolen i Oslo. Det er Marit Granholt og Anne Furu som presenterte et prosjekt om *konstruksjon av yrkeskunnskap i førskolelærerutdanningen*. Hva skjer når høgskolelærere, deltidsstudenter i førskolelærerutdanningen og barnehageansatte møtes for å konstruere kunnskap i barnehagen? Hva skjer når de deler assosiasjoner, eksempler og minner? Dette prosjektet kan betraktes som aksjonsforskning i forhold til konstruksjon av yrkeskunnskap.

EECERA-konferansen i Stavanger. Her var en rekke av de norske bidragene (EECERA, 2008) basert på prosjektene som allerede er nevnt. Vi begrenser oss derfor til å nevne noen andre norske prosjekter som hittil ikke er nevnt og som etter vår vurdering utdyper variasjonen innen denne gruppe av studier.

Janne Fauskanger og Reidar Mosvold fra Universitetet i Stavanger presenterte et prosjekt om *førskolelæreres matematiske kunnskaper*. Det er

et viktig prosjekt som er relevant for alle som er opptatt av dette fagområdet i barnehagen og mange av de som er knyttet til faglig-pedagogiske studier i førskolelærerutdanningen.

Anita Berge fra samme institusjon presenterte sitt forskningprosjekt *Læring i barnehage og læring i skolen, to sider av samme sak?* Dette er et prosjekt som retter fokus mot førskolelærere i barnehagen og lærere i skolen sine forståelser av læringsbegrepet og deres tanker om sin egen rolle i barns læreprosesser.

Jorunn Melberg fra Universitetet i Stavanger, presenterte erfaringer fra et aksjonsforskningsprosjekt om estetiske læringsprosesser i en gruppe barn i en multikulturell barnehage. Fagområdet er drama, fortelleteater med figurer med utgangspunkt i det enkelte barnets historie eller eventyr som estetisk impuls. Erfaringer så langt er at prosessen åpner for styrking av barnets identitet og kultur gjennom estetiske uttrykk.

Av andre bidrag kan vi nevne at Eva Johansson (Göteborgs Universitet og Universitetet i Stavanger) har sett på *toddlerinteraksjon i barnehagen* og hun drøfter etiske og metodologiske utfordringer i denne type forskning.

Torgeir Alvestad arbeider med et doktorgradsprosjekt (ved Göteborgs Universitet) der fokus er *forhandlingsstrategier mellom småbarn i barnehagen*. Dette synes særdeles viktig i utvikling av kulturen i barnehagen og må også ses på som sentralt i barnas dannelse av identitet.

Nina Bølgan (Høgskolen i Oslo) presenterte forskning om *IKT i barnehagen*, og dette prosjektet har, som antydning tidligere, likhetstrekk med IKT-prosjektet ved Høgskulen Stord/Haugesund.

Anne-Mari Larsen, Dronning Mauds Minne, fortalte om et *prosjekt om de reisende* (taterne), sammen med Stella Nguluka (fra Botswana) drøftet hun spørsmål knyttet til retten minoritetsgrupper har til å få løftet fram sin egen kultur i barnehage og skole.

Liv Torunn Eik (Høgskolen i Vestfold, Tønsberg) og Elin Ødegård (Høgskolen i Telemark, Porsgrunn) la fram erfaringer fra et prosjekt om *veiledning av nyutdannede førskolelærere*, som er gjenstand av deres pågående doktorarbeid. Dette er også et sentralt tema som har stor betydning for profesjonsutvikling i barnehagen og dermed for barnehagens kvalitet.

Ellen Beate H. Sandseter (Dronning Mauds Minne) arbeider med et doktorgradsprosjekt om *barns risikolek i barnehagen*. Hva slags opplevelser har barn i lek som innebærer en viss risi-

ko? Risikolek må betraktes som en del av alle norske barns lek, men ulike sider av denne leken må gjennomdrøftes.

Kari-Anne Jørgensen (Høgskolen i Vestfold, Tønsberg) har sett på *barns lek og læring i poetiske landskaper*. Hvor finner vi barnas favorittsteder for fantasilek? Hvordan influerer omgivelsene på barns fantasi og kommunikative utvikling? Slike spørsmål er sentrale i dette prosjektet.

Andre prosjekter. Det finnes selvsagt mange andre prosjekter som for tiden er under arbeid rundt om i landet uten at de har vært direkte presentert på de nevnte konferansene. Dette gjelder eksempelvis et prosjekt om barns læringsrom og barnehagens fysiske miljø der bl.a. Atle Krogstad (Dronning Mauds Minne) og Thomas Moser (Høgskolen i Vestfold, Nasjonalt folkehelseinstitutt) og flere andre forskere deltar, deriblant arkitekter og byggforskere. Det kan videre nevnes studier av yrkesaktivitet hos førskolelærere som Lars Gulbrandsen ved Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring har gjennomført. Ved Senter for profesjonsstudier ved Høgskolen i Oslo har Lars Inge Terum og Jens-Christian Smeby m.fl. sett på profesjon og utdanning av blant annet førskolelærere.

I denne sammenhengen vil vi også nevne at Kunnskapsdepartementet i 2005 ga Barnehagesenteret ved Høgskolen i Vestfold et oppdrag om å gjennomføre en nasjonal kartlegging av tilbud og etterspørsel av etter- og videreutdanning i barnehagesektoren. Dette var et av flere innspill for utvikling av en nasjonal kompetanseplan. De seks delrapportene fra denne kartleggingen gir et interessant kompetanseorientert innblikk i myndighetenes, høgskolenes, styrernes og nøkkelpersonens tenking om kompetanse og kompetanseutvikling for barnehagens personale (Moser, Jansen, Pettersvold & Aanderaa, 2006).

2.6 Summering: *Trender i dagens forskning*

Alt i alt er det mange ulike områder innenfor barnehage og førskolelærerutdanning som nå er blitt til gjenstand for forskning. Det kan se ut som om læring av språk og matematikk er i fokus, sammen med perspektiver knyttet til barn fra minoritetsgrupper. Her vil også spørsmål om identitet og respekt for kulturforskjeller komme inn. De minste barna i barnehagen får også økende oppmerksomhet. Barns medvirkning er et sentralt tema som har flere mulige didaktiske

implikasjoner i seg. Ellers er barns bruk av digitale medier, men også læring og opplevelser ute i naturen, i fokus. Barnehagens forhold til natur og miljø, sammen med fysisk aktivitet, studeres av flere. Yrkessosialisering, kunnskaping og veiledning er også viktige temaer i førskolelærerutdanningen. I det hele tatt har dagens barnehageforskere en rekke ulike tilnærminger i sine forsøk på å produsere ny kunnskap og innsikt om barnehagen.

Ser vi tematikken i norsk barnehageforskning i forhold til europeiske trender, kan vi igjen, med basis i abstracts og program fra EECERA-konferansen i Stavanger, konstatere noen felles trekk. Språk og læring av matematikk, ikke minst med tanke på innvandrerbarnas situasjon, blir det forsket på i flere land, og i den forbindelse fokuseres det særlig på barnehagens og de voksnes rolle. Kvalitetsvurdering av barnehagen og profesjonsutvikling synes å være et av de mest sentrale forskningsområdene. Vurderingsarbeid er et annet tema som flere forskningsmiljøer arbeider med. Demokrati og medvirkning er også gjenstand for internasjonale studier. En del studier er også opptatt av foreldresamarbeid og foreldres involvering i barnehagen. Det finnes også interesse for bærekraftig utvikling og barnehagens forhold til det fysiske miljøet. Tradisjonelt har lek og estetiske fag stått sterkt i barnehagen, også her ser vi at det fortsatt forskes på dette internasjonalt. Overgangen barnehageskole er også en klassisk tematikk som fortsatt opptar forskere.

Generelt kan vi ikke se store forskjeller i metodisk eller tematisk tilnærming mellom norske barnehageforskere og kolleger i Europa eller i andre verdensdeler. Vi mener å se flere likhetstrekk mellom tilnærmingene til norske og andre nordiske forskere, samt kolleger fra New Zealand og Australia, sammenlignet med de interessene man finner hos forskere fra USA, Storbritannia og ellers på det europeiske kontinentet. Muligens kan det ha sin bakgrunn i forskjellige syn på barn og læringsbegrepet? Noen tolker dette snevert og tradisjonelt, mens andre har et vidt læringsbegrep. Når det gjelder læring, kan begrepet forstås heller snevert eller bredt: I land som Storbritannia og USA dominerer en mer skoleforberedende barnehagetradisjon, mens den norske og nordiske barnehagetradisjonen derimot er forankret i en sosialpedagogisk tradisjon (OECD, 2006). Forskjellene kan også ha bakgrunn i en varierende grad av offentlig eller

statlig styring og påvirkning av barnehagesektoren med tanke på dens mål og innhold.

3. HVA BØR KJENNETEGNE NORSK BARNEHAGEFORSKNING I FRAMTIDEN?

Allerede i sin analyse i 1998 kommer Borge med noen konkrete forslag for å styrke norsk barnehageforskning. Blant annet foreslår hun opprettelsen av et senter for barnehageforskning og programforskning som skal sikre både relevans og kvalitet av det vitenskapelige arbeidet. Hun nevner også stimuleringsiltak som barnehageforelesning og barnehagepris og krever generelt mer publisering av norsk barnehageforskning.

I kunnskapsstatusen som ble publisert i 2002 la Lars Gulbrandsen, Jan-Erik Johansson og Randi Dyblie Nilsen (2002) fram en rekke anbefalinger om hvilke områder det var behov for mer forskning på: Barnehage- og barneomsorgspolitik, barnehagepersonalets pedagogiske praksis og barnehagen som jevnaldningsarena i ordinære og særskilte institusjoner. Videre nevnes integrering, og analyse av normative og ideologiske forhold, kjønn samt komparative, tverrnasjonale innfallsvinkler som viktige områder. Slike anbefalinger er viktige og nyttige, og noen har blitt fulgt opp, selv om de alltid vil reflektere erkjennelsesinteresser eller institusjonelle interesser.

Kunnskapsoversikten som Borg, Kristiansen og Backe-Hansen la fram i 2008 peker på at selv om det i dag finnes en del kunnskap om hvordan vi kan støtte barns språkutvikling, trenger vi likevel å få vite mer om samspillet mellom språk og sosialt miljø. Det er fortsatt for få studier om IKT i barnehagen og videre trengs mer kunnskap om barns møte med matematikken i barnehagen. Det finnes en del studier av kjønn i barnehagen, men fortsatt er flere spørsmål for lite belyst: Er menns rolle i barnehagen med på å fremme likestilling? Hvordan fungerer de som identifikasjonsfigurer?

Det er gjort en del studier av integrering i barnehagen og identitetsproblematikk knyttet til minoritetsbarn. Men fortsatt trenger vi å få vite mer om minoritetenes forhold til denne institusjonen. Det er gledelig at siste runde med tildelinger i forskningsrådets program *FoU i praksis* har finansiert tre større prosjekter innenfor dette tematiske området. Videre fortjener det klassiske debatt-temaet om småbarnas plass i og utbytte av barnehagen tydelig mer forskning. Det trengs også forskning på særskilte barnehager,

som f.eks. friluftsbarnhager og barnehager som bygger på en særegen pedagogikk. Herunder kommer også studier av organisering og bruk av rommet og materialer i de såkalte basebarnehagene. Borg, Kristiansen og Backe-Hansen (2008) tok til orde for flere kvantitative studier i barnehagen og for styrket kompetanse for de som skal involvere seg i norsk barnehageforskning.

På grunnlag av de diskuterte oversiktene vil vi nå løfte fram fire områder som det etter vår vurdering bør arbeides videre med i norsk barnehageforskning.

Bedre bruk av dataregister. Viktigheten av en kontinuerlig diskusjon om hva slags kunnskap som trengs i barnehagesektoren synes opplagt. Ut over det er det interessant å få vite hvem som etterlyser hvilken type kunnskap. Forslagene fra de to nevnte gruppene som har dokumentert viktige sider ved norsk barnehageforskning, fortjener seriøs oppmerksomhet. I tillegg bør det også tas hensyn til andre innspill. I arbeidsgruppa som la fram rapporten *Klar, Ferdig, Gå!* satt også Lars Gulbrandsen, fra Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring. Han laget en større utredning om *Data og statistikk på barnehagesektoren* som fulgte rapporten (Barne- og familiedepartementet, 2005, vedlegg 3). Gulbrandsen mener at Statistisk Sentralbyrå har et viktig ansvar for årlig å presentere en egen publikasjon på barnehagefeltet. Den tidligere barnehagestatistikken har vært meget begrenset. Sektoren trenger et bedre datagrunnlag. Man kan bruke rapportering fra barnehagene som er bygget inn i KOSTRA, en database for *kommune-stat-rapportering*. Dette er et rapporteringssystem som gir styringsinformasjon om kommunal og fylkeskommunal virksomhet, prioriteringer, dekningsgrader, bruksrater og produktivitet. Videre trengs det tabeller basert på *barnehagene* som dataorganiserende enhet, nå handler det meste om barn og ansatte. Det er behov for å få vite noe om antall barn per ansatt og per førskolelærer. God statistikk er også viktig for praksisrettet barnehageforskning. Det er mange viktige sider ved barnehagenes kvalitet og utvikling som ikke kommer fram i barnehagenes årsmeldinger, fra KOSTRA-systemet eller fra Statistisk Sentralbyrå. Derfor bør det lages egne rapporteringsskjemaer for kompetanse og kvalitet som utfylles av alle norske barnehager. Dersom vi får en bedre barnehagestatistikk, har dette stor betydning for politiske og administrative tiltak, men også for

strategisk satsing på kvalitet og kompetanseutvikling på barnehagesektoren.

Tilsyn og vurdering. Det er selvsagt mange andre aspekter ved kunnskapsutvikling i barnehagene som kan drøftes. I rapporten til OECD *Early Childhood Education and Care Policy in Norway* (Barne- og familiedepartementet, 1998, s. 46) ble det pekt på at det er en utfordring å etablere valid og pålitelig tilsyn og vurdering i hver barnehage i forhold til implementering av rammeplanen. Dette gjaldt den planen som ble satt ut i livet 1. januar 1996. Det ble enda mer aktuelt i forhold til den nye *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2006). I 2007 utlyste departementet midler til å forske på implementeringen av den nye rammeplanen. Høgskolen i Vestfold fikk som nevnt dette oppdraget. Når rapporten fra dette evalueringsprosjektet foreligger våren 2009, kan vi sannsynligvis vite mer om hvordan planen fungerer i barnehagene. Den nye kunnskapen kan også gi et grunnlag for videre forskning og endringer av praksis.

OECD (1999) ønsket at norske forskere skulle gjøre langtidsstudier av barnehagens effekt på barns utvikling for å styrke bl.a. barnehagens kvalitet. Det trengs også fyldigere svar på hva som kjennetegner den gode barnehagen, på sammenhenger mellom strukturer, prosesser og resultater. Peder Haug (2003) har analysert studier som retter seg mot dette temaet i Sverige. Han stiller bl.a. spørsmål om høyere strukturkvalitet egentlig har så stor betydning for resultatkvaliteten. De svenske undersøkelsene kan gi viktige innsikter, likevel trenger vi å vite mer om sammenhenger i vårt land. Det er behov for kunnskap om hva som skjer med barn fra miljøer som ikke velger å sende barna i barnehagen. Det er mange sider ved de yngste barnas liv som vi bør studere nærmere og se i relasjon til barnehagen som en arena der barn som subjekter kan finne glede og mening med livet, og samtidig se på hvordan de virksomhetene som barna deltar i får konsekvenser for deres læring og kompetanse. Vi mener derfor at det fortsatt trengs langt flere analyser av barnehagen som lærings-, omsorgs- og dannelsesarena.

Kompetanseløft. Sommeren 2005 sendte Kunnskapsdepartementet et brev til Norges forskningsråd der de la fram en del premisser for hvordan de ville at utlysning og styring av framtidig barnehageforskning skal være. Kunnskaps-

departementet bevilget samme år 50 millioner kroner til et kompetanseløft for barnehagesektoren, 13 millioner skulle gå til praksisrettet forsknings- og utviklingsarbeid i barnehagene. Senere har beløpene økt. Vi kan merke oss at Kunnskapsdepartementet i det brevet de sendte til forskningsrådet skrev "i barnehagene", og ikke "på barnehagesektoren". Departementet ønsket, slik vi velger å tolke det, at en praksisrettet FoU skulle bidra til kunnskapsutvikling om barnehagens innhold og kvalitet, personalets kompetanse og kvaliteten i førskolelærerutdanningen. Den skulle også kobles til Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2006). Videre hevdet departementet at den nye satsingen på praksisrettet FoU i barnehagen måtte bygge et partnerskap mellom forskere og barnehagepersonalet. I brevet til forskningsrådet nevnes følgende områder som viktige: Omsorg, lek og læring, barns rett til medvirkning, det fysiske miljøet, kvalitet i tilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne og særlige behov, herunder bl.a. barn fra språklige og kulturelle minoriteter, vurdering og dokumentasjon av barnehagens arbeid, barnehagen som flerkulturell arena, barnehagen som arena for kulturell utjevning, integrering av rammeplanens syv fagområder i barnehagens hverdagsliv, tverrfaglig og tverretatlig samarbeid, bl.a. overgangen mellom barnehage og skole, barnehagen som lærende organisasjon, kjønnsroller og likestilling i barnehagen og barnehagen i et livslangt læringsperspektiv. Det er mange områder Kunnskapsdepartementet trekker fram, og flere bærer et visst preg av å være politisk korrekte og "in" i det politiske miljøet. Faglig sett kan det diskuteres hvor spennende og framtidrettet denne prioriteringen er. Det er ønskelig og naturlig at departementet markerer sitt kunnskapsbehov når det gjelder barnehagesektoren. Men vi trenger også innspill fra personer i andre posisjoner og miljøer. Man bør sørge for at alternative og kritiske vinklinger er ivaretatt bl.a. ved at barnehageforskningen i Norge ikke utelukkende blir programstyrt. Vi er nødt også til å ha en fri og uavhengig barnehageforskning, og i den forbindelse har universitetene og høgskoleene et stort ansvar.

Lek eller læring. I de siste årene har vi fra politisk hold sett et økt engasjement for å ha mer fokus på barnehagens læringsfunksjoner. Spørsmålet er nå om barnehagens videre utvikling kommer til å bygge på de tradisjoner og verdier

som har kjennetegnet barnehagen fram til nå. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2006) bruker ordet lek 94 ganger og læring 52 ganger. Det er jo en interessant indikasjon, særlig når vi vet at læringsfunksjonen er blitt betont såpass sterkt i den barnehagefaglige debatten de siste årene. Dersom vi teller bruken av disse to begrepene i programmet for FoU i praksis 2008, finner vi at ordet læring ble brukt omtrent tre ganger så ofte som ordet lek. Her må det presiseres at ansatte fra allmennlærerutdanningen sto for rundt to tredjedeler av bidragene. Med basis i programmet for EECERA-konferansen i Stavanger (2008) ble også det gjort en ordtelling. Uten å legge alt for mye i slike tellinger viste resultatet at "play" var nevnt 47 ganger, mens "learning" var nevnt 138 ganger. Igjen ser vi at læring brukes ca. tre ganger så mye. Denne tellingen var foretatt på bidrag fra hele Europa, men også mye fra Australia og New Zealand. Det er neppe tvil om at læring har mye fokus. En kan lure på om læringsfokuset blir større i Norge, både på grunn av økt politisk interesse, men også på grunn av større læringsfokus hos barnehageforskerne? Kanskje vi står overfor en kamp om barnehagens sjel de nærmeste årene (Søbstad, 2007)?

3.1 *Praksisrettet forskning*

Det finnes i nyere tid entydige signaler fra Kunnskapsdepartementet og Norges forskningsråd om at man ønsker mer praksisrettet forskning. Å involvere barnehagene i forskningen blir derfor særlig viktig. Vi bør tenke barnehageforskning minst på tre plan: Barnet som forsker; de ansatte som forskere på egen arbeidsplass; og barnehageforskning drevet av eksterne forskere. Selvsagt finnes det også mange prosjekter der alle de tre nivåene kombineres. I boka *Den lille, store forskeren* (Gopnik, Meltzoff & Kuhl, 2002) hevdes det at barn forstår og lærer mer om verden enn det vi noen gang kan tenke oss. Thomas Moser og Thor Sanna (2006) ser på barnehagen som en forskerskole, og de peker på de mulighetene som ligger i barns nysgjerrighet og vitebegjær. De legger vekt på at det i de voksnes dialoger med barna er viktig å finne balansen mellom støtte og motstand. Moser og Sanna betrakter de voksne i barnehagen som en form for forskningsveiledere. De må være åpne og lyttende til barnas ideer, samtidig vil slike prosesser kreve kunnskap og kompetanse hos de voksne. Barnehagen bør altså sette i gang prosesser der

barna kan blir forskere på sin egen virkelighet. De ansatte må få muligheter til planlegging og gjennomføring av prosjekter, til bevisstgjøring av sin egen praksis.

Fra arbeidet med prosjektet *Den norske barnehagekvaliteten* vet vi at dette skaper økt kompetanse, mer refleksjon, yrkes stolthet og yrkesglede (Kvistad & Søbstad, 2005). Her kan barnehageforskerne spille på lag med organisasjonene på feltet.

Det er interessant at søsterorganisasjonen til Utdanningsforbundet i Danmark, BUPL, som organiserer pedagoger som bl.a. jobber i barnehager og fritidshjem, avsatte 20 millioner kroner til forskning på pedagogisk arbeid i institusjonene. Det er bevilget penger til et mangfold av spennende prosjekter som kan styrke praksisfeltet og som kan sette fokus på områder som er viktig for pedagogene (Børn & Unge, 2008, nr. 1). Som tidligere antydte er det viktig at det ikke bare er Staten som skal bestemme hva det skal forskes på. Sånn sett kunne Utdanningsforbundet i Norge også bli mer aktiv som pådriver i retning av mer praksisrelevant forskning i barnehagen. I *Klar, Ferdig, Gå!* (Barne- og familiedepartementet, 2005) ble det også påpekt at den forskningskompetansen som allerede finnes på barnehagefeltet må utnyttes bedre. Vi tror at norske høgskolemiljøer med lang erfaring med praksisnær forskning og gode kontakter ute i feltet er godt rustet til mer ressurser til barnehageforskning på grasrotnivå.

3.2 *Rammer for finansiering av barnehageforskning*

Et viktig punkt i arbeidet med å utvikle norsk barnehageforskning handler om finansiering. Hva skal omfanget av forskningsbevilgninger på feltet være? I rapporten *Klar, Ferdig, Gå!* (Barne- og familiedepartementet, 2005) ble omfanget av midler til barnehageforskning i Norge omtalt. Dersom en tar to røffe kriterier for hvor mye midler som bør settes inn til denne forskningen, kan en starte med å ta omsetningen på sektoren og så si at 2% bør gå til FoU. Med f.eks. en omsetning på 25 milliarder kroner vil dette si 500 millioner kroner til FoU. En kan også bruke den samme prosentandelen og beregne et beløp ut fra bevilgningen til barnehager over statsbudsjettet. I 2005 ville dette utgjort 237 millioner kroner (Barne- og familiedepartementet, 2005). I denne rapporten (s. 88) ble det foreslått 600 millioner kroner til kompetansetiltak i 2006. I praksis ble det bevilget rundt en tiende-

del av dette beløpet året etter. Med en viss tilfredshet kan man konstatere at bevilgningene de siste årene har økt en del. Likevel henger barnehagesektorene etter når man sammenligner midlene Kunnskapsdepartementet bruker på skoleforskning med midlene avsatt for implementering av *Barnehageløftet*. Hvis vi antar at det er fire elever per barnehagebarn, så kan vi ta en fjerdedel av midlene som brukes til skolen og overføre dem til barnehagesektoren. Også en slik beregningsmodell vil resultere i noen hundre millioner til kompetanseutvikling og forskning på barnehagesektoren. Beløpet som faktisk er stilt til disposisjon til forskning på barnehager, er altså kun på rundt en promille av omsetningen på sektoren og betydelig lavere enn det som avsettes for skolerelatert forskning, og dermed er det rimelig å hevde at det er rom for enda større satsing.

4. HVORDAN STYRKE KOMPETANSEN FOR FRAMTIDIGE BARNEHAGEFORSKERE?

I rapporten *Klar, Ferdig, Gå!* (Barne- og familiedepartementet, 2005, s. 86) ble det pekt på behovet for økte bevilgninger til forskeropplæring, til programområder for barnehageforskning og på statens ansvar for både erfaringsspredning og for ny kunnskap. Mangelen på forskningsbasert kunnskap gjenspeiler de problemer man har både på politisk og administrativt nivå når det gjelder å vite noe om effekter av tiltak (Kvistad & Søbstad, 2005). Derfor er det viktig at vi får mer forskning og at man sikrer allsidighet i metodebruk og temavalg i framtidig norsk barnehageforskning.

Det er nødvendig med målrettet arbeid med å styrke forskerkompetansen ytterligere for de som jobber på barnehagefeltet. Sentrale momenter er i den forbindelse etablering av en nasjonal forskerskole, fagfelleverdert nasjonal og internasjonal publisering samt aktiv deltagelse på nasjonale og, ikke minst, internasjonale forskerkonferanser.

Forskning innen det barnehagevitenskaplige området er relativt nytt og preget av små miljøer knyttet til førskolelærerutdanningene. For å bidra til å bygge et større miljø gir nettverket *Barnehageliv* fra høsten 2008 ut det vitenskapelige tidsskriftet *Nordisk Barnehageforskning*, som et nettbasert Open Access tidsskrift på nivå 1 (www.nordiskbarnehageforskning.no).

Forskerskole. Behovet for en forskerskole rettet inn mot det barnehagevitenskaplige feltet er ubestridt, både innenfor de faglige miljøene og som en konklusjon i foreliggende kunnskapsoversikter. Den fremtidige barnehageforskningen i Norge må forholde seg til flere aktuelle utfordringer: det er for lite forskning og internasjonal publisering, kvaliteten er variert og kvalitetskontrollen er delvis mangelfull. På området er det en overvekt av kvalitative studier, og mer variasjon innen denne forskning kunne være ønskelig. Det er slik sett et stort behov for mer forskningsbasert kunnskap og et bredere spektrum av kunnskap og metodologi innen det barnehagevitenskaplige feltet. En nasjonal forskerskole vil kunne møte dette behovet gjennom relevante Ph.D.-kurs for stipendiatene innen feltet. Arrangement av seminarer og workshops der fokus er rettet mot det barnehagevitenskaplige feltet spesielt, vil være viktige virkemidler, ikke bare for stipendiatene, men også med tanke på utvikling og styrking av veilederne og forskerne i miljøene. En praksisnær profesjonsforskerskole vil i særlig grad bidra til å utvikle et adekvat metoderepertoar for barnehageforskning omfattende et bredt spekter av metodologier. Forskerskolen vil gi en merverdi i form av å sikre større grad av aktiv deltakelse i diskusjoner i fagmiljøer av høy kvalitet, og den vil slik også være et viktig bidrag i forhold til nyrekrutering.

De fire institusjonene i forskningsnettverket *Barnehageliv* har sine tyngdepunkt når det gjelder kompetanse, men overlapper også. Høgskolen i Oslo arbeider med barnehagens forskningsmetodologi og idéhistorie, førskolelærerutdanningens historiske utvikling; postmodernistiske og postkoloniale metodologier; feministisk perspektiv på barnehage og førskolelærerutdanning, barns perspektiv og medvirkning, kommunikasjon med barn i barnehagekontekst, vennskap mellom små barn i barnehagen, barnekultur, barns musiske aktivitet, estetikk og etikk.

Ved Dronning Mauds Minne i Trondheim er allmennpedagogiske problemstillinger som selvpåfatning, motivasjon, sosialisering, religionspedagogikk, verdispørsmål, og barnekulturelle emner som humor, barns ytringer, fysisk aktivitet, toddlerkultur, flerkulturelt arbeid med barn, eller emner knyttet til førskolelærerutdanningen, som menn i førskolelærerutdanningen, flerkulturalitet og internasjonalisering sentrale tema.

Ved Høgskolen i Vestfold står forskning på førskolelærerprofesjonen, profesjonsetikken, rammeplanen, språk samt temaet kropp, rom og læring sentralt.

Universitetet i Stavanger har forskning på små barn, etikk, livsverdensfenomenologi, samspillsobservasjon, læreplanforskning, komparativ pedagogikk, lek og læring. Førskolelærerprofesjonsforskning, estetikk, naturfag- og matematikdidaktikk er andre sentrale forskningstema.

De fire institusjonene har alle mastergrader rettet spesielt mot barnehagen og førskolelærerprofesjonen, og de representerer samlet sett en meget god bredde innen det barnehagevitenskaplige feltet. Andre institusjoner er invitert til å bidra med sine kompetanseområder i utviklingen av forskerskolen. Vi har etablert et samarbeid med forskerskolen *Nationell forskarskola i Barndom, Lärande och Ämnesdidaktik (FoBa)* i Sverige, som ledes av högskolan i Malmö i samarbeid med Linköpings Universitet, Göteborgs Universitet, Karlstads Universitet, Malmö Högskola og Högskolan i Kristianstad. De fire miljøene representerer god metodisk kompetanse utviklet innenfor kvalitative tilnærminger som fenomenologi og livsverdensontologi, etnografi, fenomenografi, beliefs, der det kvalitative intervjuet, observasjon og tekstanalyse står sentralt, og vil dermed kunne bidra med tilbud i forskerskolen innenfor disse temaene. En viktig oppgave er å videreutvikle det metodologiske området.

Kvalifisering skjer i dag også gjennom deltakelse i førstelektorprogram. Ved Universitet i Stavanger er det første programmet inne i sitt siste år, og ved Dronning Mauds Minne er programmet avsluttet. Ved Høgskolen i Vestfold valgte man en mer individuell rettet veiledningsmodell som resulterte i tre opprykk til førstelektor i perioden 2007–2008. Ved Høgskolen i Oslo er førstelektorprogrammet en integrert del av høgskolens virksomhet. Dette er vellykkete kvalifiseringsprogram for universitets- og høgskolelektorer der de gjennomfører opplegg med kurser i vitenskapsteori, substans og metode, deltar i gruppearbeid og arbeider med artikkel-skriving, noe som gir et godt grunnlag for å forske videre. Kravet om at deltakerne skulle skrive en refereebedømt vitenskapelig artikkel viste seg særlig viktig. En slik strategi ser ut til å ha medført at mange ansatte nå har hyppigere publiseringer og vitenskapelige presentasjoner, bl.a. på internasjonale konferanser og i internasjonale fagtidsskrifter. Å tilby slike kvalifiseringspro-

grammer som gjør det mulig å øke forskningsaktiviteten og kvalifisere de ansatte for opprykk til førstelektor, bør være tilgjengelige for alle som er interesserte. I tillegg er det som alt nevnt selvsagt viktig at flest mulig ansatte gjennomfører en forskerutdanning.

5. AVSLUTNING

Denne artikkelen dokumenterer mange spennende og viktige prosjekter som pågår i norske barnehager, men den peker også på at det er et stort behov for mer viten og kunnskap om barns levde hverdagsliv i norske barnehager, noe som videre satsing på forskning vil bidra positivt til. Mye av kunnskapsproduksjonen som alt er i gang vil sannsynligvis komme barnehagene og førskolelærerutdanningen til gode i de nærmeste årene. Det er vårt håp at vi med dette bidraget på den ene siden kunne dokumentere at det finnes en stor interesse for å forske i og på barnehagen, at det allerede finnes mange spennende prosjekter som ved å tilføre noe mer ressurser lett kunne oppkvalifiseres til internasjonal publisert forskning. På den andre siden trengs det, tatt i betraktning sektorens størrelse og samfunnsmessige betydning, en signifikant større satsing på forskningsbasert kunnskapsproduksjon.

LITTERATUR

- Barne- og familiedepartementet (1998). *Thematic review of early childhood education and care policy: Background report from Norway*. Oslo: BFD.
- Barne- og familiedepartementet (2005). *Klar, Ferdig, Gå: Tyngre satsing på de små: Rapport fra en arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagesektoren*. Oslo: BFD.
- Borg, E., Kristiansen, I.-H., & Backe-Hansen, E. (2008). *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt* (rapport 6/08). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bølgan, N. (2008). *Vil du være med, så heng på: Barnehagen som digital arena*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Børn & Unge (2008). *Forskning 2008*, nr. 1.
- Borge, A. I. H. (1998). *Barnets verd og barnehagens verdier: En kunnskapsanalyse*. Oslo: Statens institutt for folkehelse.
- EECERA (2008). *18th EECERA Annual Conference: Reconsidering the Basics in Early Childhood Education. Stavanger, Norway 3rd–6th September 2008. Abstract book*. Stavanger: University of Sta-

- vanger; Dronning Mauds College Trondheim; Vestfold University College.
- Farstad, G. R., & Stefansen, K. (2007). Ett år og klar for barnehagen: Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov. *Barn*, 25(2), 29–47.
- Foss, E. (2009). *Den omsorgsfulle væremåte: En studie av voksnes væremåte i forhold til barn i barnehagen*. Bergen: Universitetet i Bergen: Institutt for utdanning og helse.
- FoU i praksis 2008 (2008). *Konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanningen: Konferanseprogram. 17–18. april 2008*. Trondheim: DMMH i samarbeid med Program for lærerutdanning ved NTNU, Høgskolen i Nord-Trøndelag & Høgskolen i Sør-Trøndelag.
- Gopnik, A. Meltzoff, A. N., & Kuhl, P. K. (2002). *Den lille, store forskeren*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Gjems, L. (2006). *Hva lærer barn når de forteller? En studie av barns læringsprosesser gjennom narrativ praksis* (Unipubavhandling) Oslo: Universitetet i Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt: Unipub.
- Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i barnehagen* (Unipubavhandling). Oslo: Universitetet i Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt: Unipub.
- Gulbrandsen, L., Johansson, J.-E., & Nilsen, R. D. (2002). *Forskning om barnehager: En kunnskapsstatus*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Haug, P. (2003). *Om kvalitet i förskolan: Forskning om och utvärdering av förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Johansson, J.-E., & Winger, N. (2007). Barn under 3 år i barnehagen: En utfordring for barnehagepedagogisk praksis og kunnskapsutvikling. *Første steg* 3, sid. 22–25.
- Korsvold, T. (2008). *Barn og barndom i velferdsstatens småbarnspolitik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvistad, K., & Søbstad, F. (2005). *Kvalitetsarbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Akademi.
- Lillemyr, O. F. (2005). A global perspective on early childhood education: Characteristic traits and research in Norway. In B. Spodek & O. N. Saracho (Eds.), *International perspectives on research in early childhood education* (pp. 191–232). Greenwich, Connecticut: IAP.
- Løkken, G., & Søbstad, F. (2006). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moser, T., & Sanna, T. K. (2006). Barnehagen som forskerskole? I T. T. Jansen, M. Pettersvold & K. R. Tholin (Red.), *Førskolelæreren* (s. 145–152). Oslo: Pedagogisk Forum.
- Moser, T., Jansen, T. Thorsby, Pettersvold, M., & Aanderaa, B. (2006). *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren: Kartlegging av tilbud og etter-spørsmål: Delrapport 6 Oppsummering og anbefalinger* (Rapport 8/2006). Tønsberg: Høgskolen i Vestfold. Lastet ned 20. februar 2009 <http://www-bib.hive.no/tekster/hveskrift/rapport/2006-08/omtale.html>.
- Nordenbo, S. E., Jensen, B., Johansson, I., Kampmann, J., Larsen, M. S., Moser, T., & Ploug, N. (2008). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Nordenbo, S. E., Hjort, K., Jensen, B., Johansson, I., Larsen, M. S., Moser, T., & Ploug, N. (2009). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2007 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Norges Forskningsråd (2008). *Prosjektkatalog: Forskningsprogrammet PraksisFoU 2005–2010*. Lastet ned 28. februar 2009 fra <http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Page&cid=1224698019752&pagename=praksisfou%2F> Hovedsidemal
- OECD (1999). *Country note: Early childhood education and care policy in Norway*. Paris: OECD.
- OECD (2006). *Starting strong II: Early childhood education and care*. Paris: OECD.
- Otterstad, A. M., & Norbrønd, B. (2008, nov-des). NOVAs mangelfulle forståelse av norsk barnehageforskning. *Første steg*, s. 38–42.
- Otterstad, A. M. (Red.). (2008). *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold fra utsikt til innsikt*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Undervisnings- og forskningsdepartementet (2003). *Rammeplan for førskolelærerutdanning*. Oslo: UFD.
- Stenhouse, L. (1975). *An introduction to curriculum research and development*. London: Open University.
- Storjord, M. (2008). *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst: En arena for kulturell meningsskaping*. Tromsø: Universitetet i Tromsø: Institutt for pedagogikk og lærerutdanning.
- Strand, T. (2007). *Barnehagepedagogikkens epistemologi: En studie av den norske barnehagepedagogikkens grunnlag og gyldighetsnormer* (Unipubavhandling). Oslo: Universitetet i Oslo: Pedagogisk forskningsinstitutt: Unipub.
- Søbstad, F. (1997). Tradisjon og fornyelse i førskolepedagogikken. I Søbstad, F. & Leinum, B. (Red.),

- Tradisjon og fornyelse i førskolepedagogikken* (s. 15–31). Oslo: Tano-Aschehoug.
- Søbstad, F. (2007). Rammeplanen i kritisk lys. I T. Moser & M. Röthle (Red.), *Ny rammeplan: Ny barnehagepedagogikk?* (s. 74–87). Oslo: Universitetsforlaget.
- Winger, N. (Red.). (2007). *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen: Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer* (HiO-rapport 2007:19). Oslo: Høgskolen i Oslo
- Ødegaard, E. E. (2007). *Meningsskaping i barnehagen: Innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger* (Göteborg studies in educational sciences 235). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Østrem, S. (2008). *Barns subjektivitet og likeverd: Et bidrag til diskusjon om barnehagens pedagogiske innhold og etiske forankring* (Acta Theologica 26). Oslo: Universitetet i Oslo: Det teologiske fakultet.

Published as submitted by the authors.

Manuscript received February 2009.